List 39. **NOVICE** Tečaj XLVIII.

gospodarske, obrtniške in národne.

Izhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemaje za celo leto 3 gld. 40 kr. za pol leta 1 gld. 70 kr. za četrt leta 90 kr pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. 10 kr., za četrt leta 1 gld. 10 kr.

V Ljubljani 24. septembra 1890.

Obseg: Nove vrste steklena posoda za vkuhavanje sadja. — Vzgojevanje cvetic — sredstvo za izobraževanje. — Razne reči. — Vprašanja in odgovori. — Zemljepisni in narodopisni obrazi. — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Nove vrste steklena posoda za vkuhavanje sadja.

Podobi 1. in 2. kažeta nove vrste stekleno posodo, kakeršno rabimo za vkuhavanje sadja in enakih reči. Podoba 1. je posoda od zunaj, pododa 2. pa v prorezu.

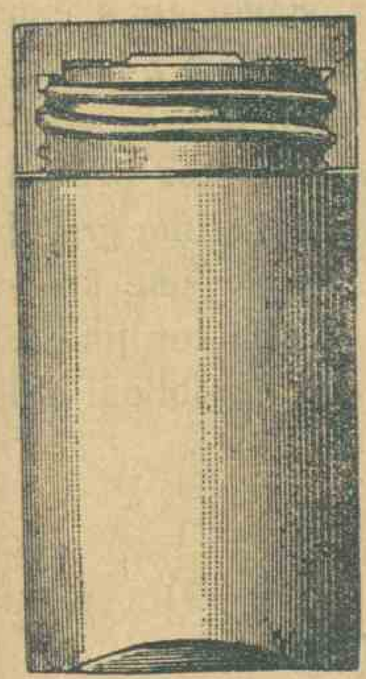

Podoba 1.

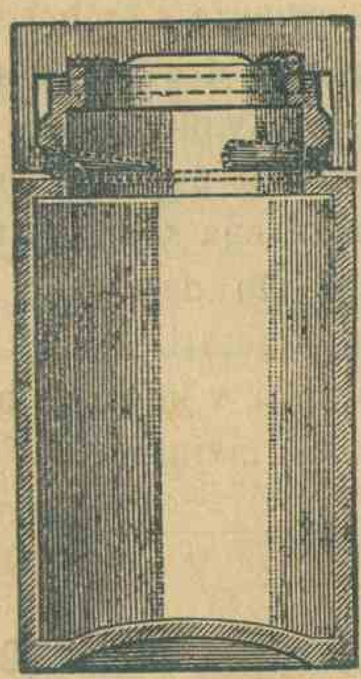

Podoba 2.

Posoda rabi tako le: Kadar je napolnjena z dotično rečjo, položi ji na vrhni rob nekoliko zmočen obroček od kavčuka. V pokrov vdeni tudi nekoliko zmočen obroček od plute (Kork), pokrij ž njim posodo in privij ga na desno sukaje prav trdno.

Važno je, da pravilno vdeneš plutov obroček, ker ravno on zapira vsebino do dobra zraku in brani, da ne prihaja vanjo duh od kavčuka.

Kadar vkuhavaš, stavi posode v vodo vedno le v seno zavite, in tudi na dnu vode bodi seno. Posode naj stoje pri vkuhavanji na pokrovu. Kadar si vkuhal, vzemi posode šele tedaj iz vode, kadar se so ohladile.

Čez kaka 2 ali 3 mesece priporočajo pokrove od novega nekoliko priviti, ker sta se obroča gotovo nekoliko usušila.

Vkuhana reč se ohrani v teh posodah leta in leta, in to v vsaki shrambi, vlažni ali suhi. Priporočajo pa imeti polne posode vedno tako shranjene, da stoje na pokrovu. Te nove posode prodajajo C. Stölzle's Söhne na Dunaji, in sicer po teh le cenah.

	29 kr.,	31 kr.,	34 kr.,	46 kr.,	56 kr.
Vsebina litrov	$^1/_4$,	$^3/_{10}$,	$^1/_2$,	$^3/_4$,	1.

Vzgojevanje cvetic — sredstvo za izobraževanje.

Ni ga skoro boljšega sredstva, da otrokom napravimo o prostih urah prijetno delo, poučno zabavo, duhovito kratkočasje in jih izpodbudimo k opazovanju prirode, nego da jim damo vrtec, da ga sami obdelujejo in oskrbujejo. Toda vselej ni vrtca na razpolaganje, posebno po mestih ne, a vendar bi previdni stariši radi otrokom svojim priskrbeli kako urico, da bi se prijetno zabavali in odpočili od duševnega dela, s katerim so mnogokrat preobloženi. Najboljše je gotovo, da jih pošljejo iz mesta, da se zabavajo pod milim nebom, ali pa jih vedejo na izprehod; pa brez nadzorstva jih neradi puščajo, spremljati jih pa vselej ne morejo, vreme pa tudi ni vedno ugodno, zato so veseli, če jim morejo dati kako drugo primerno razvedrilo. Res imajo mnogo veselic, iger itd., pa skoro vseh se kmalu naveličajo — kajti vedno je eno in isto, pri katerih je pa treba misliti, preutrudi se pa zopet duh.

Vse drugače je z rastlinami. One vedno zanimajo otroka in ga ne utrudijo. Slednji dan viditi je kaj novega, nov list, cvet, plod in seme. Vedno otrok lahko kaj drugega opazuje. Sedaj mora odganjati mrčese ali škodljivce, kakeršne si bodi, sedaj umivati liste, potem

zopet presajati in prilivati. In kar je najlepše in največ vredno, otroka vedno lahko nadzoruješ in izpodbujaš. Privadi se sam reda, točnosti, potrpežljivosti in vztrajnosti. Teh za vse življenje jako važnih kreposti, pravih stebrov človeški sreči, nikakor tako lahko ne vcepiš otroku, kakor pri odgojevanji rastlin. Otrok vseje seme v zemljo, priliva mu in težko pričakuje, da vzkali. Že tukaj je treba potrpežljivosti! Nazadnje vzkali seme — kako veselje! Kadar malo vzrasto, presajajo se rastlinice v veče lonce in zaboje, zalivajo in goje, dokler se povsem razcveto. Kako je moral otrok biti pri tem potrpežljiv, vztrajen, kako strogo je moral izpolnjevati svoje dolžnosti. Bi se li bil na kak drug način tako lahko in igraje tega privadil? Otrok se tudi uči, če goji živalico; toda pri živali ni tako zdravo, kakor pri rastlinah, in rastlino more samostojneje gojiti, tako da lahko reče: „Jaz sem jo vzgojil“. Rastline se tudi bolj spreminjajo nego živali, in nudijo otrokom priljubljeno cvetje. Rastline so veliko bolj pripravne, da vzbujajo v otroku pobožne čute in ga spominjajo Onega, ki daje dež in solnce? Vedno imajo priložnost opazovati, kako čudovito in tajnostno vse nastaje, kako se iz neznatnega zelenja razvijajo cvetlice, katerih lepih barv in prijetne vonjave se radujejo. Zaradi tega, starši, nikdar ne zabite, dajati otrokom priložnosti, da vzgajajo cvetlice, bodi si tudi le v loncih in zabojčkih, ako nimate vrta. In kako dolga je zima, ko se na vrtu itak ničesar storiti ne da — ter so zatoraj rastline v loncih toliko lepše in zanimivejše.

Razne reči.

* **Kokoši na vrtu.** Nekateri kokošarji jeli so proslavljati prijateljem vrtov svojo perutnino kot preganjalko škodljivih mrčesov, da bi vrtnarji več tako ne sovražili kokoši. Jeli so širiti take trditve celo po časnikih, ki so jim odločili lepe prostore. Hvalijo kokoši, da pobirajo gosenice in bube, če jih pustimo na vrte. Tudi po vinogradih nekda pobirajo. Mi smo sami videli, da kokoši zares pobirajo, po vinogradih — grozdje, po vrtih pa razne jagode in semenje. Koder je pregosto sejano, skrbe, da rastline ne bodo pregoste; koder so grede enakomerne in ravne, pa gledajo, da postanejo bolj divje-romantične; — z eno besedo, prav pridno skrbe za čudne nove prizore. Če so kokošarji mislili, da bodo perutnini tako lahko odprli nova lovišča, to je vrte, delali so račun brez vrtnarjev.

* **Zakaj novim ameriškim breskvam manj škoduje zimski mraz?** Novim ameriškim breskvam manj škoduje mraz po zimi iz naslednjih dveh vzrokov: 1.) Ameriške vrste v njih domovini čisto na planem sade in jih niti ob najhujši zimi ne pokrivajo, kakor pri nas. Vzrasle so iz pešek, toraj so nove vrste. Rastlinice, katere niso bile dovolj trdne proti mrazu, pozeble so seveda po zimi, in ostale so le one, katerim ne škoduje mraz. Poslednje so pomnožili s požlahtnitvijo, in sedaj imajo le take in so jih tudi k nam vpeljali. Ko bi bili evropske enako izbrali in uravnali, bile bi ravno take trdne. 2.) Ameriške breskve so le zgodnje vrste. Izkušnja pa kaže, da zgodnje sadno drevje jeseni mnogo poprej neha poganjati in izgubi listje. Les takega drevja je toraj dozorel, pozne vrste pa še v oktobru dalje rasto, in njih les toraj ne dozori in se ne utrdi, zato jim škoduje hud mraz. Take vrste toraj niso trdne, in k takim vrstam prištevati je velik del naših domačih breskev.

* **Sadno drevje meseca julija in avgusta.** Na sadnem drevji vidi pozoren sadjar jullja meseca nekaj posebnega. Poganjki začno namreč iz novega poganjati, kajti rast je prej zastala za nekaj časa, spomladanjski poganjki pa so se ta čas okrepili. Vrhovni popek požene hipoma iz nova, in novi poganjek bode naredil vrhovni popek za prihodnje leto. Važno je v tem času podpirati tvorjenje popja s tekočim gnojem, ker moremo s tem vplivati na rodnost prihodnjega leta. V ta namen naredi preko 1 m od debla po 35 cm globoke luknje ter jih napolni s straniškim, z vodo pomešanim gnojem, s pepelom in, ako imaš kostne moke, prideni še nje. Opozarjam pa, da je tako gnojiti treba le rodnemu drevju, ne pa drevju po drevesnicah ali sploh takemu, katero naj ne rodi še, ampak le raste. Za rastoče drevje je najboljše gnojilo tisto, ki ima kolikor le mogoče samo organskih, zlasti dušikovih spojin. Kako vesel je sadjar, kadar se prično veje upogibati od sadja, ter se sme nadejati dobre sadne letine. Nikar naj pa ne zamudi vej podpreti, da se ne odkrhnejo. Piramidnemu drevju lahko stranske veje priveže s srobotino, slamo ali s čim drugim k deblu. Večemu drevju podpremo veje z latami in z drogi, katere podstavimo vejam. Tako dobro zavarovanega drevesa pa tudi ne more prehud veter preveč otresti. Kar pade piškavega sadja na tla, poberimo precej da ne zgnije po tleh. Ob današnjih časih ne sme kmetovalec prav ničesar zametati. Pobirki so, kolikor jih ne more gospodinja porabiti v kuhinji, bodisi zdrobljeni ali skuhani, izvrstna krma živini.

Vprašanja in odgovori.

Vprašanje 188. Blagovolite razjasniti, iz kake tvarine bi bilo dobro narediti kad za kisanje kislega zelja ali repe, ker mi vsaka lesena kad v moji vlažni kleti uže čez par let strohni. Morda bi ugajala zidana kad od cementa, a ne vem, kako postopati. Prosim pouka? (J. N. v N. g. pri Ljubljani.)

Odgovor: Gotovo bi ugajala tudi s cementom zidana kad, ki je lahko okrogla ali pa tudi štirivoglata. Tako kad Vam naredi vsak zidar ki je zna zidati, s cementom. Sicer pa ohranite tudi leseno kad mnogo let dobro, ako ravnate tako le: Pobeljite jo z apnom povsod od zunaj, in sicer ko je še suha. Tako pobeljeno in

potem zopet posušeno kad postavite v klet, a ne na tla, ampak na stojalo tako, da more zrak pod kadjo prepihavati. Če pa hočete še bolj varno postopati, naredite najprvo na stojalo oder, ki naj ima kakih 10 cm visok okvir. V ta okvir naspite do vrha drobno stolčenega kovaškega oglja in vanj postavite potem kad. Če med letom apno od kadi odpade, pobelite jo vnovič. Kadar pa kad izpraznite, umijte jo prav dobro zunaj in znotraj s čisto vodo ter jo potem posušite v senčnem kraji popolnoma. Predno zopet vdenete zelje, pripravite jo vsako leto vnović tako, t. j. pobelite jo z apnom.

Vprašanje 189. Posejal sem preteklo pomlad ¼ mernika solnčnih rož za poskus, in sicer med živinsko peso na gnojna, ilovita tla. Rože so izvrstno obrodile, tako da bodem dobil od enega stebla 2 do 3 litre semena. Drugo leto jih mislim več sejati, samo ne vem, kako je ž njimi ravnati, kadar dozore. Je li kak stroj, s katerim se seme izpraja, kje se dobi, in kako ceno ima to seme? (J. M. v R. na Hrvatskem.)

Odgovor: Za izpravljanje semena solnčnih rož nam ni znan noben stroj. Na Ruskem, koder edino solnčne rože bolj obilo goje, zrele rože ali mlatijo ali pa jih eno ob drugo drgnejo. Kam prodati seme solnčnih rož in katero ceno ima to seme, nam pa prav nič ni znano. Morda ve kedo izmed naših čitateljev?

Vprašanje 190. Koji kraji na Kranjskem rode najboljšo vrsto zelja in krompirja, kedaj je čas kupiti tega blaga, katera mu je srednja cena in katero je mesto najizhodnejše za prevoz preko Trsta? (J. F. Š. v M. L. na kvarnerskih otokih.)

Odgovor: Glavni okraji za pridelovanje zelja in krompirja so ljubljanski, škofjeloški ter kranjski. Čas zelje kupiti je konci tega meseca ali o pričetku meseca oktobra. Ravno tako je tudi s krompirjem. Letošnja cena nam ni še znana, ker je še prezgodaj, to je pa gotovo, da bode zelje prav ceno. Glavno mesto za izvoz zelja preko Trsta je Ljubljana.

Vprašanje 191. Ker sem zamudil labradorsko rž pri kmetijski družbi, prosim, naznanite mi, kje drugje je lahko dobim? (G. J. v G.)

Odgovor: Labradorsko rž doboste pri C. Rambouseku, semenarski postaji v Zborowu pri Forbesu na Češkem.

Vprašanje 192. Kako bi bilo mlado, dveletno telico, ki je sicer krepka, a ne predebela, pripraviti, da bi se pojala? (G. J. v G.)

Odgovor: Če ima telica kako organsko napako na spolovilih, ni ji moči odpraviti jalovosti. Jalovosti pa je lahko tudi vzrok to, ako se spolovila zarastejo z maščobo, ne da bi bila telica vsled tega sploh debela. Temu odpomore pravilno krmljenje. Zdravljenje jalovosti s španjskimi muhami pa prepustite živinozdravniku. Trdijo, da je dobro sredstvo, pojanje vzbuditi, ako se da telic piti mleka od krave, ki se ravno takrat poja.

Vprašanje 193. Prasič mi je hudo obolel, ima rdeče in višnjave trde lise, otekline po vratu in rilci, težko hodi, nič ne je in rije v slamo. Kako mu pomagati? (G. J. v G).

Odgovor: Prav zelo radi svetujemo v „Novicah“, kako vzdraviti to ali ono bolezen, katera se obilokrat prikaže in katero kmetovalec lahko sam ozdravi. Pred vsem pa nam je treba za gotovo vedeti, katera je ta bolezen. Da bi iz nekoliko vrstic na dopisnici mogli posneti pravo bolezen, to je pa nemogoče; ugibati bolezen, kakor delajo naši živinski mazači, je pa brezvestno. Ako, je bolezen taka, da preti nevarnost in ni kaka znana, lahko ozdravna malenkost, ne mudite poklicati živinozdravnika, ki je ravno v vašem okraji zelo izkušen mož. Iz popisa bolezni vašega prasiča bi ne mogli drugega posneti, oziroma uganiti, nego da je prasič bolan za vraničnim prisadom, in če smo prav nganili, danes je uže mrtev. Tudi v tem slučaji pokličite živinozdravnika, ki je pa gotovo uže prišel, če je župan po zakonu ravnal, ter ukrenite z svojim svinjakom natanko vse tako, kakor vam bode povedal, drugače smete biti prepričani, da vam vsako leto kak prasič za to boleznijo pogine ali, kakor Gorenjec pravi „vročina ga prevzame“.

Vprašanje 194. Moje krave imajo uže črez eno leto izprijeno mleko, in nobene zdravilo jim ne pomaga. Mleko se hitro skisa, trdo na vrhu je vodeno ter naredi prav malo smetane. Kaj mi svetujete? (Fr. P. pri S. g. na Koroškem.)

Odgovor: Vaš popis mleka je prekratek, da bi mogli pravo napako spoznati. Mleko vaših krav je ali prevodeno ali pa se prehitro skisa. Na vsak način je kak vnanji vzrok, ker vse krave dajejo tako mleko. Vodenemu mleku je kriva krma, in sicer malotečna in vodena ter slabo shranjena in pokvarjena krma, zlasti zmrzel ali gnil krompir, pesa in repa, dalje posebno tako zvano slabo parjenje, ki je na Koroškem zelo v navadi. Parjenje, t. j. suha krma, z vročo vodo polita in v kadeh pripravljena, ki je sicer dobra, a če ne obstoji iz drugega nego iz prazne slame, plev itd., potem je nasledek izprijeno vodeno mleko, ki da prav malo smetane, katere se noče umesti ter dobi slab okus. Da se pa mleko prehitro skisa, utegnejo pa biti zopet drugi vzroki: Nesnažna mlečna posoda, velika vročina, hitra menjava vremena, prebavilne bolezni ter krmljenje s kislo in slabo krmo. Menimo, da bodete najhitreje nepreliko odpravili, če svojo goved prav in dobro krmite. Ako bi mlečna posoda utegnila biti vzrok, osnažite jo dobro ter jo ako je lesena, vsaj vsakih štirnajt dni izkuhajte v lugu, potem pa vsak dan posebe dobro operite ter posušite na kakem senčnem prostoru.

Vprašanje 195. V naši kleti je bil več let petrolej hranjen, zato vse zidovje smrdi po olji. Kako bi se dal ta smrad odpraviti? (L. V. v N. na Koroškem.)

*

Odgovor: Mi nimamo o tem nič izkušenj, zato prosimo koga izmed naših čitateljev, ako ima takih izkušenj, da nas o tem obvesti. Ker se petrolej izhlapeva, zato mora po našem mnenji sčasoma prevetravanje pomagati, zlasti ako bi Vam bilo mogoče postaviti v klet za kratek čas železno peč, katera bi izhlapevanje pospešila.

Vprašanje 196. Moja dobro rejena svinja žre vedno zid, tako da je napravila v zidovje uže več lukenj. Je to le razvada, ki kaj škoduje, ali je bolezen? Ali se da to odpraviti? (L. V. v N.)

Odgovor: Kolikor je nam znano, je to le razvada, kojo odpravite, ako zidane stene obložite z deskami.

Vprašanje 197. Na mojem vrtu raste jablan, ki je vsako lete polna cvetja, a nima nikdar sadu, ker cvetje popolnoma odpade. Drugo drevje tik nje pa obilo rodi. Kaj bi utegnilo biti vzrok? (L. V. v N.)

Odgovor: Iz samega poročila, da Vaše drevo ne rodi, ne moremo Vam še vzroka povedati. Vzrok je lahko vrsta jablani, prebujna rast, ali pa tudi nasprotno t. j. pomanjkanje redilnih snovi v zemlji. So nekatere vrste jablani, ki po nekaterih krajih nikakor ne rode, tu ne pomaga drugega nego precepljenje. Ako je vzrok prebujna rast, ravnajte, kakor je priporočeno v odgovoru na 153. vprašanje. Lahko pa je vzrok nerodovitnosti Vašega drevesa tudi pomanjkanje redilnih snovi v zemlji, zato cvetje odpada. V tem slučaji pomaga pravilno gnojenje.

Poučne stvari.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

(Dalje.)

189.

S Clermonta v Sydney.

Čez kaj dni sva šla s Šlezakom v Rockhampton. Ta čas je dal guvernement v teh krajih sekati pot skozi gošče, in staviti ozke mostove preko strug, da bi vozovom pot nekoliko olajšal. V Clermontu so viseli na vseh vogalih veliki tiskani plakati, na katerih smo brali popis potov mej obema mestoma, koliko milj je do te ali une vode in kako se jej veli. Plakati so se prihajalcem v gostilnice dajali zastonj. Vse prav in dobro, ko bi te vode ne bile drugo kot močarine, ki se preje ali sleje posuše.

Pot v Rockhampton nas je vodila po samem grmovju. Vročina je bila že sama na sebi neznosna, k vsemu temu je pritisnila še ta okolnost, da so posekano grmovje sproti požigali, in zato se je še na vseh koncih kadilo. Vročina je bila vsled tega peklenska, a svežega vetra od nikoder. Mej potom sva videla mnogo kač, nekatere so bile tako velike, da takih še nikdar nisem videl, tudi ne v zverinjakih. Nekega dne stopava po travnatem svetu, pes pa je pred nama in okrog naju vohal po divjačini. Kar se požene po njem s trave orjaška kača, ali pes je še o pravem času uskočil. Šlezak je pomeril in zadel kačo v glavo, ali ni je usmrtil, imela sva še dosta dela, preden sva jo s krepelci pobila. Kjer je bilo prahu, povsodi sva videla globoke in široke brazde od kač, katere so se tu plazile.

Ko sva se bližala Rockhamptonu, izvedela sva, da je prav tistega dne odplul parnik v Sydney, in bode treba cel teden drugega broda čakati. Nisva toraj hotela iti v mesto, postavila sva vsak svoj stan tri angleške milje zunaj mesta na mirnem navršju pri velikej laguni, kjer je tudi več hišic stalo. Blizu je bila gostilnica, kajti več Kitajcev se je tu ukvarjalo z vrtnarstvom; pridelavali so razne kuhinjsko zelenjavo, ki so jo v mesto na prodajo vozili in dobro razpečavali. Razen tega so delali tudi tu mimo železno cesto, toraj je bilo vse živo. Tudi divjaki so imeli tu svoje ležišče. Ker so pogosto občevali z Evropejci, bili so ponekoliko otesani in mnogi so govorili angleški.

Okrog lagune so stali orjaški gumovci, pa tako zvani „irobarky," akacije in razno drugo drevje, v katerem je bilo polno vsakovrstnih ptičev. Čas sem si kratil s tem, da sem po cele ure gledal vesele roje ptičje po laguni in po drevju. Tudi sem zahajal k Kitajcem gledat kako delajo. Kitajci so namreč po vsem svetu znani kot spretni vrtnarji. Kmalu sem se seznanil tudi z divjaki, ki so se prav zaupno vedli. Za večera, ko smo večerjo kuhali, prihajali so pojedini možaki k nam in prinašali nam jegulj in drugih rib ter nas prosili, da bi jim dovolili k ognju prisesti. Bili so zgolj krepki možaki. Ker so govorili kolikor toliko angleški, razvila se je dosta potov mej nami živa zabava, ki je časih pozno v noč trajala.

Prosili so me divjaki, da bi jim kaj povedal o svojem potovanju po svetu, in kje sem doma. Razložil sem jim vse prav po domače, in najraje sem jim pripovedaval o svojej domovini češkej. Slednjič je bilo treba odriniti, in bilo je po naših besedah. Poslednjega večera so prinesli črni možaki izredno mnogo rib. Jaz sem kupil tri steklenice žgane pijače in sem poslednjikrat pogostil domačine. Sedeli smo v pogovoru do belega dne. Ko sva se s Šlezakom vzdignila, spremili so naju dober kos pota.

Koncem avgusta 1865. l. sem stopil na ladijo Balclutha, da se v Sydney prepeljem. Vožnja je bila vrlo v ceno, kajti ta čas sta dve družbi v Sydney vozili, in vsaka je hotela drugo z vednim zniževanjem prevoznine uničiti. Z Rockhamptona v Sydney sem plačal v drugem razredu s hrano vred $1^1/_4$ f. št., ko sem pozneje za enako dolg pot s Sydneya na Novi Zeland odštel petkrat toliko prevoznino. V torek dopoludne je začel parni stroj delati in Balclutha je plula po reki v morje. Ker je voda na mestih zelo plitva, obtičala nam je ladija več potov, in zato smo še le drugega dne v morje

pripluli. Vreme je bilo jasno in ladija se ni spustila nikdar daleč od brega. Bregovi so skalnati, tu pa tam štrle iz morja visoke skale, ob katerih se valovi z groznim besnenjem in bučanjem razbijajo. V četrtek po noči smo pripluli mimo zaliva moretonskega, kjer stoji Brisbane, in kmalu na to smo se zavili v botanski zaliv, na čegar desnem bregu se košati ponosna metropola petega dela sveta, namreč Sydney z mnogimi predmestji. Krasno mesto ima živahno trgovino. Pridelki z vseh naselbin avstralijskih, zlasti pa z Novega južnega Walesa se dovažajo v glavno mesto na trg, tako da bode Sydney preje ali sleje svetovno trgovinsko mesto.

Zanimalo me je, da bi kaj več izvedel, kaka osoda je zadela načelnike tolovajskih čet, katerih sem bil že s početka omenil. Vsi so prišli pravici v roke. Ben Hall je bil ustrelen 5. aprila 1865. l. v Forbesu, Gilbert 13. maja istega leta blizu Binalonga, Dunn pa je bil obsojen v Sydneyu na smrt v juniju 1865. l. Omenjal jih je tu vsak z največjo grozo in zaničevanjem. Kakošni so bili ti možje, to hočemo najbolje razvideti z gnjusnih in krvavih njihovih činov, ki jih je popisal policijski list sydneyski.

190.

Z življenja avstralijskih tolovajev.

Oktobra meseca 1864. l. se je stovaršil Dunn z Gilbertom in Ben Hallom, in že 24. dne tega meseca so izropali Mr. Chisholma na javnej cesti blizu Goulbourna. Koj na to 27. oktobra so pestili postajo p. Macansha, in 28. okt. so obrali pošto z Alburya. Novembra meseca dne 8. so prišli in opustošili postajo p. Rossiga blizu Goulbourna, 9. novembra so napali pošto z Goulbourna samo šest milj od mesta, in 11. novembra pošto z Yassyana, ravnini Breadalbane. Dne 15. novembra so srečali pošto z Gundagai in jo napali, ali ta pot so jo skupili. Junaška eskorta jim je zobe pokazala. Koj tretjega dne na to so izplenili postajo Clarkega v Boleru, in okrali še tistega dne pošto z Goulbourna blizu Towranga. Meseca decembra so zažgali razen drugih stvari, tudi kramarijo Morrisa, izropali bogatega Davidsona na ravnini Murrumburrah, in Rossa na cesti v Gap.

Leta 1865. so nadaljevali započeto delo s še večjo okrutnostjo. Mnogo potov so se spopali s policaji, ropali so pošte in pustošili postaje premožnih squatterjev, da jih je slednjič pravica dosegla. Maja meseca 1865. l. je prijela policija Gilberta in Dunna blizu Binalonga. Gilberta so ustrelili, a Dunn, zelo ranjen, popihal jo je. Sedem mesecev ni bilo glasu o njem, slednjič ga je policija izvohala na postaji walgettskej, kjer se je zabaval s tomljanjem divjih konj. Ali posrečilo se mu je, da je utekel in se potem pridružil bandi zloglasnega tolovaja Thunderbolta, kjer ga je slednjič policija pograbila in odpravila v ječo. Dunn je bil porojen v zahodnem kosu Novega južnega Walesa. Na prijetnem obrazu njegovem ni bilo brati, da ima osemnajstletni mladenič tako črno dušo. Ime njegovo bode dolgo ostalo v spominu nadlegovancga ljudstva. S temi tolovaji se je združil tudi Frank Gardiner. O njem in o njegovem drugu Danielu Morganu se je za časa mojega bivanja v Avstraliji mnogo govorilo in tudi lagalo. Z viharnega življenja teh dveh bushrangerjev stoj tu kaj malega.

Frank Gardiner je nadkriloval ostale drugove svoje s tem, da ni bil sin deportovančev, kakor oni, in da ni s surovostjo in okrutnostjo ropal in pobijal. Bil je uglajenega vedenja, in zlasti ženske so mu bile naklonjene. Siromaki se ga niso bali, kajti od bogatega plena je rad dajal takim, katerim se je videlo, da so ubožni. Zato pa je tem huje grozil bogatim naselnikom, diggerjem, policajem, zlasti pa lakomnim lastnikom zlatih rudnikov. Bil je popreje nadzornik ovčarne bogatega naselnika, poznaval je dobro vso krajino, katero si je pozneje za svoj revir izbral, sprijateljil se je tudi z ovčarji, kateri so bili ves čas v njegovej službi. Točno so mu naznanjali kedaj pridejo z zlatom obloženi vozovi in drugo temu tako. Zato se je najrajše držal po ovčarnah, kamor je tudi plen svoj prinašal. Prav tako je bil sporazumljen tudi s policijo južnowaleško. Vsled teh in takih okolnostij, vsled izredne previdnosti in odvažnosti, katero je dosta potov v najhujših nevarnostih pokazoval, postal je nedosežen mojster v svojem obrtu. Na dokaz njegove genijalnosti naj omenim samo to, da se nobenemu ni poljubilo pognati se za nagrado 10.000 f. št., ki je bila obljubljena za njegovo glavo, dokler je z drugovi svojimi krajino vznemirjal in svoje grozno delo uganjal. Še le pozneje, ko je Gardiner z znano svojo ljubljenko mrs. Browen na Apis-Creeku kupčijo pričel in na videz redno živel, posrečilo se je dvema kot diggerja preoblečenima policajema priti v njegov stan in se ga polastiti. Spravili so ga v Sydney, kjer se v ječi pokori za svoje zločine. Ljubljenka bi ga bila rada osvobodila, podkupila je čuvaje s 500 f. št., ali vse je bilo še o pravem času izdano.

Tako so bile oproščene te končine nevarnega tolovaja. Kako dolgo bode mir in varnost, tega nobeden ne more vedeti. V Avstraliji trdi vsak, da Gardiner pri prvej priložnosti pobegne. S surovostjo, osvetljivostjo in okrutnostjo je Gardinera daleč presegal Daniel Morgan. Bil je sin deportovančev, in ded njegov je bil obešen v Angliji. Brlog svoj je imel v okolici Yassya in Goulbourna, pozneje pa v gorah araluenskih, v labirintu skal, gora in dolin, katere so izredno njegovo smelost in prebrisanost še bolje podžigale in podpirale. Policija se je trudila na vso moč, da dobi v pest tega suroveg tolovaja in tako reši nadlegovane kraje in ogrožene potnike vednih nevarnostij, ali ni mu mogla blizu. Guvernement je obljubil 1000 f. št. za njegovo glavo, ali nobeden je ni mogel prinesti. Tako je stokal Novi Južn-Wales več let pod ižesom okrutnega njegovega gospodarstva.

Ko je ta okrutnik izvedel, da je tudi policija viktorijska dobila naročilo od vlade preganjati ga, postal

je še krvoločnejši. Ustrelil je na potu vsakega, ki ga je imel na sumu, da je v zvezi s policaji. Pale so mnoge nedolžne žrtve, zlasti mnogi diggerji in ovčarji in nobeden ni imel toliko lokavosti in odvažnosti, da bi ga v nastavljeno past privabil. Vkljub vsej okrutnosti pa je pokazoval Morgan tudi nekoliko dobre odgoje in rahlo srce. Naklonjen je bil zlasti siromakom, delavcem in v stiskah živečim naselnikom, katere je več potov z novci obdaril, tem huje pa je pestil zato bogate in brezsrčne njihove gospodarje za krivice, katere so delali. Za primer stoj tu ena dogodbica.

V gorah araluenskih, glavnem reviru Morganovem, bilo je marca 1864. l. izredno živo. Mnogi delavci so delali novo cesto na stroške vladine. Nadzorstvo je bilo izročeno bogatemu naselniku Adamu, ki je bil z žuli svojih delavcev že močno obogatel. Morgan je izvedel o tem in nekega večera je obiskal njih skupni stan. Delavci so bili še na delu, sekali so drevesa, da si je ura počitka že davno odbila. Morgan z revolverjem v vsakej roki stopi k njim in glasno veli: „Odvrzite sekire!“

Delavci so se grozno prestrašili in barve so jih sprehajale, ko so spoznali Morgana.

„Kje je Adam?“ vpraša tolovaj odločno.

„V stanu“, odgovarjajo delavci. „Pripeljite ga“. Koj so šli in pripeljali prestrašenega Adama. Tolovaj je pomeril v prsi na smrt prestrašenemu Adamu in ostro povprašal okrog stoječe delavce: „Ali vam plačuje?“

„Plačuje.“

Morgan pobesi revolverja in Adam začne prostejše dihati. „Adam, koliko novcev imaš v stanu?“

„Samo 10 f. št. Ali v enej uri ti jih pripravim, kolikor hočeš, jeclja Adam.

„Samo 10 f. št., nič več?!“ zagrmi s satanskim posmehom Morgan in veli ljudem, naj vsak vzame iz stana svoje reči.

Ko so delavci pobrali svoje reči, ukaže Morgan dvema nažgati baklje in stan zapaliti.

(Dalje prih.)

Politične stvari.

O tržaških razmerah

piše W. „S.- und M. Ztg.“ takole:

Vesti iz Trsta o atentatih s petardami gotovo niso nič novega, ali posebnega. Narobe: množile so se v teku let tako močno, da neso več motile miru celo onih, kateri bi bili veliko bolje pogodili, ako bi bili že davna smatrali jako resnimi te — ne otročje — ampak pobalinske izgrače. Najnovejši napad v uredniškem poslopju lista „L'Adria“ je pač vzbudil pozornost; atentat ta je napravil učinek, kakoršnega si nepoznani metalci petard in njih poznani somišljeniki gotovo neso želeli. Ta pobalinski čin vzel je jednemu ubogemu dečku luč očij, ali dozdeva se, da je vendar enkrat odprl očij vsem onim, ki dosedaj neso tako jasno poznali tržaških odnošajev, kakor bi bilo želeti v interesu države. Najnovejši napad — ki pa ni ostal brez nezgode — vznemiril in razburil je seveda tržaško meščanstvo; to nam je takoj jasno iz okolnosti, da nas je tako rekoč „ad oculos“ prepričal, kako nevarne morejo postati take iridentovske zabave vsakemu, bodi tega ali onega političkega mišljenja.

Takrat tržaški mestni zastop ni mogel drugače, nego da se je odpovedal načelu ljubeznjivega in milega potrpljenja z vsemi pobalinstvi, ako so le nekako protiavstrijskega okusa. Predsednik municipalne delegacije dr. Dompieri, predložil je neko izjavo, katera naj bi obsodila petarde; ali utemeljenje tega predloga je bilo tako, da je moralo skoro v istej meri, kakor atentat sam, vzbuditi čut vznemirjenja in razburjenja. Dr. Dompieri obsoja sicer čin sam, ali izvršitelji tega čina v njega očeh niso gnjusni zločinci, ampak „nespametneži“, kateri, služeč nekej idealnej stvari, neso bili srečni pri izbiranju stredstev.

Gospod dr. Dompieri, kateri smatra metalce petard za „nespametneže“, je povsem vreden član velike večine tržaškega mestnega zastopa in jako smešno bi bilo, ako bi hoteli trditi, da ob tem vprašanju stoji na drugem stališču, nego njegovi kolegi. Dr. Dompierija predlog — ki naj bi obsodil čin petardovcev — priča nam o ciničnej drznosti, koja nas mora uprav osupniti. Skoro ni mogoče verjeti, da bi v zastopu kateregakoli avstrijskega mesta kdo mogel biti tako neverjetno brezsramen, da bi slikal take ljudi kot nositelje neke „idealne stvari“ — ljudi, kateri hočejo izraževati svoje veleizdajske namene s pomočjo morilskega orodja. Seveda dr. Dompieri, ki je bil tudi član nedavno z dekretom razpuščenega društva „Progresso“ — in v istem dekretu je bilo društvo to označeno kot „državi nevarno“ —, ni zagrešil se svojim govorom v mestnem zastopu nikake nedoslednosti; on zastopa tudi tam brez strahu državi sovražna načela, radi katerih so morali razpustiti društvo „Progresso“. Ali tu ne gre samo za dr. Dompierija in tudi ne za nesramno drznost, s katero izjavlja v mestnem zastopu svoje protiavstrijsko mišljenje, ampak govor je o celem tržaškem mestnem zastopu, katerega večina obstoji iz samih tacih oseb, katere neso — tu hočemo povedati vso nepopačeno resnico — ni za las bolji, kakor dr. Dompieri.

Nečastno in sramotno je, da ima tako bogato in cvetoče avstrijsko mesto, kakoršno je Trst, tako zastopstvo — zastopstvo, glede katerega nam tisoč znamenj kaže, da je zastopstvo municipija, ki je vse, samo neavstrijsk. In ta Trst stoji že pet stoletij pod žezlom Habsburžanov in je v tem času — vsled posebne, ne pretržne skrbi, katera bi mogla vzbuditi zavist mnogih druzih zvestih mest — se vspel do impozantnega razvoja. Dozdeva se nam, da vse delovanje tega zastopstva vodi le jedina misel, kako bi do krvave satire pretvoril prečastni naslov, ki je nekdaj slavil mesto Tržaško kot

„città fedelissima“. Povsem neprava dobrodušnost zakrivila je, da si domišlja to mesto — katero se mora na vsem, kar je in kar ima, le Avstriji zahvaliti, da ima vrhu vsega še nezaslišan privilegij, škiliti več ali manj prikritim načinom tja čez mejo države, kakor da bi ta država ne imela toliko sile in energije, da bi se železno pestjo potlačila vsako gibanje, ki je naperjeno proti nje koristim.

Z mestnim zastopom tržaškim treba je začeti vse drugače govoriti; treba je s tem zastopom vendar enkrat „nemški“ govoriti, da se ga privede do spoznanja onega, po čemur teži — deloma v nespametnosti in nevedoma, večinoma pa drzno in vedoma; tržaškemu mestnemu zastopu je pa treba tudi pokazati, da se dobro zavedamo onega, kar mora država tirjati od svojih podanikov, ako se noče odpovedati svojemu obstanku. Kako naj v avstrijskem mestu tržaškem iztrebimo ona zločinska in veleizdajska nameravanja iredentiške „bande“ — katera je celo italijanska vlada označila kot zločinska in veleizdajska — ako se celo v mestnem zastopu drzno poskuša, obdajati udeležnike te bande se sijajem narodnega mučeništva?! Kako naj prebivalstvo mesta tržaškega hrani in krepi avstrijsko domoljubje, ako je jednemu delu časnikarstva tega mesta dovoljeno, vse božje leto oznanjevati veleizdajstvo in mu pot gladiti — katero časnikarstvo ima prostora le za italijanske zadeve in italijansko kraljevo hišo in ki pozna le molčanje — ki pa je jako značilno — glede vsega, kar se tiče Avstrije in nje cesarske hiše? Listi ti umejo dobro, izogniti se črki postave ali ne smelo bi se dopuščati, da žalijo duh postave, negujoči takorekoč molčeče izdajalstvo, ki je nevarnejše od govorečega.

Dolgo, da, predolgo menila je vlada, da z blagim postopanjem, dobrotami in prizanesljivostjo najbolje pobija protiavstrijsko gibanje v Trstu. Ali sedaj se nam dozdeva, da je prišla državna uprava do spoznanja, da bi nadaljna prizanesljivost in milostno postopanje značila brezobzirnost do države. Korenika vsega zla in nesreče tiči v mestnem zastopu tržaškem in tu bode morala močna roka nastaviti svojo sekiro, ako hočemo dospeti do zboljšanja. Motijo se gospodje v mestnem zastopu tržaškem, ako menijo, da obstoječa postavna sredstva ne zadostujejo za izvršenje boja proti zistemu, ki sloni na ničvrednosti in izdajstvu; in tudi, ko bi bilo tako, so gospodje iz mestnega zastopa tržaškega, vzlic čudne njih politiške nezrelosti, morda vendar že kedaj čuli, da za izjemne odnošaje se morejo in morajo upotrebiti izjemni zakoni. Ako pa res neso o tem nič čuli, potem bi jim pač mogel kak c. kr. komisar prečitati prikladen „Privatissimum“. —t—.

Naši dopisi.

Iz Ljubljane. — Shod slovenskih poslancev sklican je na 2. dan oktobra v Ljubljano. Ožja dotika med slovenskimi poslanci je vsekakor koristna in mnogo stvari je takih, da je koristno po dobrem prevdarku poravnati in vrediti jih. V obče se mora pa pripoznati, da sedanji političen položaj ni nikakor ugoden za dogovarjanje večjih akcijskih programov, ako se podlage položaja lahko vsak trenutek popolnoma predrugačijo.

— **Imenovanje.** Štajerski avskultant Jakob Jarc in pravni praktikant Makso Logar v Škofjiloki imenovana sta avskulantoma za Kranjsko.

— **Deželni zbori** naše države sklicani so za 14. dan oktobra in radovedni bodemo gledali na daljni razvoj stvari na Češkem. V drugih deželnih zborih se danes še nemore pričakovati posebnih dogodb.

— **Kraška komisija** kranjska pričela je ta ponedeljek ogledavanje onih za pogozdovanje odločenih prostorov, ki se bodo za zasajenja v letu 1891 odločili.

— **Ljubljanske gimnazije**, ena višja, ena nižja, štejete skupaj 920 učencev. Višja šteje v 14 razredih poleg vodje 25 učiteljev in 579 učencev, nižja pa v 7 razredih, 9 učiteljev in 341 učencev. Profesor J. Franke, ki je bil že imenovan za Novomesto, ostane v Ljubljani.

— **Kvaterni teden** minuli, kateri je za ajdo pri nas vedno najnavarnejši, minul je srečno, ne da bi bila slana posmodila ta jesenski naš pridelek. Letošnja ajda se sicer ne kaže bogata zrnja, vendar pa se je nadejati tolkšnega pridelka, da se bode kmetu delo splačalo. Pregovor naš trdi, da je ajda za kmeta, ker vsi drugi pridelki so za posle in za davek. Z drugimi pridelki, posebno s krompirjem, so letos pri nas večinoma zadovoljni, razun onih, k sreči ne mnogimi kraji, kjer je toča gospodarila. Memo drugih dežel je letos Kranjska srečna, ker bode tudi vinskega pridelka več in boljšega kot minulo leto. Nekateri vinorejci se že prav pohvalijo s pridelki od ameriških trt.

— **Zanimivo.** Pri zgradbi kanala na Vrtačo zadeli so ob Seunigovi hiši na rimski kanal, ki je imel popolnoma isto mer in skoro isto globino, kakor jo bode imel sedanji. Kanal bil je jako soliden od rezanega kamna, z močnimi ploščami pokrit, tlak na dnu pa je bil mesto sedanjega betana od močnih in velicih opečnih plošč. Pri izkopavanji poleg nunskega samostana našli so ostanke nekdanjih mostnih vrat, dolge močne žreblje in kamne, z udolbenimi globinami za stežaje.

— **Občni zbor mesarske zadruge Ljubljanske** bode v četrtek dne 25. t. m. ob 5. uri popoludne v mestni dvorani. Dnevni red: Pozdrav načelnikov. Poročilo o delovanji in denarnem stanji. Samostalni predlogi.

— **Trahom,** to je egiptska bolezen na očeh, je povod, da se bodo prihodnje dni vsa Ljubljanska učilišča zdravniško preiskala.

— † **Umrl** je preteklo soboto v Ljubljani gospod Anton Lenarčič, umirovljeni glavni davkar, v 71. letu svoje dobe.

— **Močvirski odbor** zboruje dne 27. septembra t. l. ob ½10. uri dopoludne v prostorih c. kr. kmetijske družbe in ima razpravljati sledeči dnevni red:

I. Naznanila prvomestnika.
II Nasveti posameznih odbornikov.
III. O prošnji Vrhniškega županstva o nakupu mlina (oziroma pravic) ob Tujnici od Simonevih dedičev.
IV. O prošnji grof Wurmbrandovega oskrbnika o odpisu konkurenčnega doneska za Škofelski kanal pro 1885/86.

V Ljubljani dne 19. septembra 1890.

Opomnja.

Oni člani močvirskega odbora, ki, ali ne pridejo, ali pa odidejo pred končanjem seje, ne da bi svojo odsotnost ali svoj odhod opravičili z dovoljnimi uzroki, zapadejo denarni kazni, katero deželni odbor kranjski določiti more do 100 gld. (Člen III. dež. zak. z dne 19. decembra 1886, št. 5, III. kos 1887. l.)

Novičar iz domačih in tujih dežel.

Z Dunaja. — S sklicanjem deželnih zborov na 14. dan oktobra presekano je za sedaj vse ugibanje glede letošnjega parlamentarnega delovanja. Deželni zbori imeli bodo svojih navadnih 6 tednov za redno svoje delovanje. Državni zbor snide se vsakako najkasneje začetkom decembra, ako ne v drugi namen, neizogibno gotovo vsaj v ta namen, da vladi privoli začasni trimesečni budget za prihodnje leto. Ako bi se v češkem deželnem zboru ne dognalo pripadajoče mu naloge zaradi pomanjkanja časa, nadaljevalo se bode njegovo delovanje meseca januvarija, ako pa bi njegova sostava v obče ne dajala nade, da se z njim dosežejo zaželjeni vspehi, sledil bode skoraj brez dvombe razpust njegov. Potem pa sledi ali poravnava Češko-Nemška pod Taaffe-jem, ali pa nova vlada s prevagajočimi nemško-liberalnimi možmi v ministerstvu.

Glede vspehov letošnjih vojnih vaj, ponavlja se vnovič prikazen, da postaja kojnica vedno manj zmožna in pomenljiva nasproti pešcem, katerih repetirke obetajo največje vspehe poleg topničarstva.

Kar pa zadeva posledice vpeljanega brezdimnega smodnika, se trdi, da bode topničarstvu to škodljivo zavolj tega, ker bode teško presoditi vspehe lastnega streljanja na daljavo, ako se namreč ne vidi nasprotnikovega streljanja tudi na dimu, soditi bo moč samo o njegovi moči in bojevitosti le po morilnih posledicah sovražnikovega streljanja.

Cesar pohvalil je v Najvišjem lastnoročnem pisanji do nadvojvoda Reinerja izurjenost in spretnost deželnih brambovcev in o nji izrazil svojo zadovoljnost.

Nemška. — Avstrijska vojna mornarica zapustila je pristanišče o Kielu; nadvojvodu Štefanu podelil je nemški cesar odlično častno mesto, oziroma naslov, pri nemški mornarici.

Shod našega cesarja z nemškim v gradu Rohnstok poleg Wratislava v Šleziji, vršil se je sijajno po programu, ne čuje in ne piše se ne o najmanji zaprečici, in že sedaj se delajo na Dunaji velikanske priprave za sprejem nemškega cesarja, ki ima obisk vrniti našemu cesarju s prihodom na Dunaj dne 2. oktobra in pa z vdeležbo pri lovih na Gornje-Štajerskem. Na Dunaj povrnil se je cesar minulo nedeljo in je ta ponedeljek že dajal avdijence.

V Berolinskem mestnem odboru razpravljala se je dogodba, pri kateri je mlad vojak vstrelil meščana Berolinskega in izražala se je splošna nevolja, konečno pa se je sprejel predlog, ki izreka, da mestnemu odboru v tej zadevi ne pristaja beseda. Odbornik socijalistične stranke, ki se je nekoliko ojstreje izražal o tej dogodbi, pozvan je bil k redu.

Švica. — V kantonu Tesin priredila je italijansko-liberalna stranka upor, je odstavila vlado in je umorila enega uda konservativne stranke. Ko je zavezni svet v Tesin poslal vojake in zaveznega komisarja, so se uporniki kmalu pozgubili, komisar povzel je vladanje, zmešnjava pa se zna ponavljati, ker baje tudi eden člen prejšnje vlade deluje za vlado brez novo mu podeljene oblasti.

Portugalska kaže dan za dnevom nove prikazni, da republikanska stranka ne ruje brez vspeha zoper sedaj še vladajočo kraljevsko oblast, in ni gotovo, da bi ne prodrla tam kmalu republika.

Opava — 23. septembra. V treh premogovih jamah pri Dombravi nastal je strajk, 2000 delavcev ustavilo je delo in se ob montanski železnici napotilo v Ostravo. Doslej nobenega izgreda. Vojaki so odposlani tjakaj.

Žitna cena

v Ljubljani 16. septembra 1890.

Hektoliter: pšenice domače 6 gold. 66 kr. — banaške 7 gold. — kr. turšice 5 gold. 87 kr. — soršice 4 gld. 55 kr. — rži 4 gold. 71 kr. — ječmena 4 gold. 39 kr. — ovsa 3 gold. 09 kr. — ajde 5 gold. 20 kr. — Krompir 3 gold. 03 kr. 100 kilogramov.

V Kranji.

Hektoliter: Pšenica 6 gold. 18 kr. — Rrž 4 gold. 55 kr. — Oves 2 gold. 60 kr. — Turšica 4 gold. 54 kr. — Ječmen 1 gold. 22 kr. — Ajda 4 gold. 22 kr. — Slama 100 kilogr. 1 gold. 60 kr. — Seno 2 gold. — kr. — Špeh 1 kilog. 44 kr.

Odgovorni urednik Gustav Pirc. — Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki.